

I.İNCI DÜNYA SAVAŞINDA IRAK CEPHESİNE
BİR BAKIŞ

1. 90 yıl önce 29 Nisan 1916 ' da I. Dünya Savaşı devam ederken Irak cephesinde , aşağı Mezapotamya'da önemli bir askeri olay cereyan ediyordu.Bugün ve hemen hemen şu anlarda onun yıldönümünü yaşamaktayız... İçte ve dıştaki çeşitli cephelerden gelen bir takım üzücü haberler arasında Irak'ta Dicle Nehri Boyunda, kutül-ammare denilen bölgede ve yerleşim yerinde 5'i general olmak üzere 206 İngiliz subayı, 153 Hindistan subayı 2276 astsubay ve erbaş, 6941'i Hint'li 10441 er'den oluşan 13076 kişilik İngiliz 6.ncı tümeni Türk kuvvetlerine teslim olmuş ve bu olay bizde ve müttefikimiz Almanlarda büyük sevinç gösterileri yaratmış, Türk ve Alman askeri çevrelerinde bir moral güçlenmesi sağlanmıştır. Alman basınında da önemli yer tutan bu başarı Avrupa da batı cephesinde Fransız ve İngiliz kuvvetlerine bir göz dağı unsuru olarak da propaganda afişlerinde, bildirilerinde yer almıştır. Zamanla kenarda bırakılan ve tarihi belgelerde kısmende anılarda kalan bu olay harp tarihimizin dikkat çekici bir sayfasıdır... Şimdiki toplantımızda ele alacağımız konu bu ve bununla bağlantılı bir askeri tarih kesimidir.
2. 1914 Temmuz ayının 28.inde başlayarak 1918 yılının kasım ayında Almanya'nın harpten çekilmesiyle sona eren büyük harp birçok insan kaybı, yıkım, acı ve perişanlık ile dört imparatorluğa da son vermiştir. (Almanya- Avusturya- Macaristan- Rus Çarlığı – Osmanlı İmparatorluğu) Üçlü ittifak (Başlama) (Almanya- Avusturya- Macaristan- İtalya) ve üçlü itilaf (Anlaşma) (İngiltere- Fransa- Rusya) blokları arasındaki eski büyük anlaşmazlık bir kıvılcımla savaşı başlatmış, uyuşmazlık savaştan sonra da sürmüş ,21 yıl sonra, ki biz buna uzun bir mütareke dönemi diyebiliriz, ikinci büyük harbin patlamasına ne yazıkki engel olunamamıştır... Böylece tarihe 1. ve 2. dünya harbi olarak bu iki kanlı dünya olayının ne ölçüde huzur ve güvenlik sağlayabildiği ortadadır. Büyük önder Atatürk'ün 1932'de kendisini ziyarete gelen o zamanki A.B.D.Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur'a söylediği kehanet aynen gerçekleşmiş ve soğuk savaş,bölgesel, ideolojik,etnik çatışmalarla ve terörizmin yaygınlaşmasıyla şu içersinde yaşadığımız günlere gelinmiştir.
3. Büyük Harp (1. dünya harbi) iki büyük devletler grubunun dünya egemenliğinde büyük pay sağlamak, daha zengin ve güçlü olmak için izledikleri siyasi, ekonomik ve sosyal uygulamaların sonucudur. Barış yolu ile erişilemeyen hedeflere güç kullanarak ulaşabilme gayretidir. Bu emellerin doğuşun sanayii devrimine ve 1789 Fransız ihtilaline kadar gider. 1880'lerde kurulan üçlü ittifak (bağlaşma), üyelerine bir çıkar grubu halinde toplamıştı. Karşıt grubun ise aralarında anlaşabilmesi uzun sürmesi ve nihayet 1902 - 07 arasında üçlü itilaf (anlaşma) kurulabildi. Almanya'nın ve İtalya'nın ulusal ve ülkesel birliğin kurulmasında ki gecikme daha önce koloniler elde etmiş diğer ülkelerle (devletlerle) onları bu konuda yarışma haline getirdi. Deniz hakimiyeti sağlamak için Almanya'nın İngiliz deniz gücüne rakip bir donanma inşası, büyük ve güçlü bir ordu kurması tarafların gerginliğini arttıran sebeplerdi. Başka önemli sorunlardaki anlaşmazlıkların birikimide eklenince Saraybosna'daki bir suikast harbin patlaması için yeterli bir görünür sebep oldu. (28 haziran 1914)

4. Osmanlı imparatorluğu 2. meşrutiyetten itibaren ittifak arayışları içerisindeydi. 1912:13 balkan harbi bozgunu ve devlet için çok olumsuz bir referanstı ve başlıca ilkeler kendilerine yük olacak bir ülkeyi yanlarına almak istiyorlardı ve aslında her iki blokta Osmanlı topraklarının kendi çıkarlarına göre kullanma, dahası paylaşmak arzusunda idiler. Bu çok ilginç durumdu. Devleti yönetenler ağırlıklı şekilde Almanya tarafı idiler. Almanya'da doğuya yönelik dünya siyasetince, ne kadar zayıf olursa olsun Osmanlı devleti ile beraber olmakta yarar görüyordu. Ayrıca Almanlar diğerlerinin yaptığı gibi Osmanlı devletini, toplumunu ve ülkesini aşağılamıyor, onur kırıcı davranmıyorlardı.
5. Büyük harp iki blok arasında 28 temmuz 1914'den 05 ağustos 1914'e kadar geçen kısa sürede resmen başladı. Bu sırada Osmanlı devleti 02 ağustos 1914'de Almanya ile yaptığı gizli bir anlaşma ile üçlü ittifak içerisinde yer aldı. 03 ağustos 1914'den itibaren genel seferberlikle birlikte "silahlı tarafsızlık" ilan edildi. Osmanlı imparatorluğunun müttefikleri yanında harbe girişi 01 kasım 1914'de yani harp başladıktan üç ay ve Almanların Marne (marn) meydan muharebesini kaybederek batı cephesinde mevzi savaşmalarının (siper harbi-trench warfare) başlamasından sonradır. (Osmanlı devletinin resmen harp ilanı ise 11 Kasım 1914'dür) 1912'den beri Alman Akdeniz tümenini (eskadronunu) oluşturan Goeben muharebe kruvazörü ve Breslau hf. Kruvazörü aldıkları emir gereğince Türk sularına geldiler. Amiral Souchon (Suşon) Osmanlı donanma komutanlığına getirildi. Gemilerin satın alındığı ilan edildi, Alman personeli ile fakat Türk bayrağı altında hizmet ettiler.
6. Birinci dünya harbi başlangıçta bir Avrupa harbi gibi görülür fakat sonraları kolonilerin katılması, A.B.D. ve Japon'yanın harbe girmesi ile özellikle siyasi, sosyal, ekonomik etkileri tüm dünyaya yayılmıştır. Büyük harbin başlıca dönüm noktaları, birinci Marne (marn) meydan muharebesi, 1915 Çanakkale ve Gelibolu muharebeleri, 1917 nisanında A.B.D.'nin harbe girmesi, aynı yılın sonlarında Rusya'nın harpten çekilmesi, 1918 ikinci Marne muharebeleri, 1916 da tankların ilk defa kullanılması ve havacılıkdaki büyük gelişmeler olarak sıralanabilir.
7. Türk orduları, harbe girildikten itibaren büyüklü küçüklü dokuz cephede çarpıştılar. Dört yıllık savaş bu cephelerdeki türlü kahramanlıklarla, ilginç olaylarla doludur. Türk ulusunun gerçek bireyleri ve toplulukları asker olarak ve her zorluğu göğüs gererek ülkenin varlığını savunmuşlardır. Bir kurmay subay olan Almar harp tarihi yazarı Karl Mühlman şöyle diyor ; "Türk askerlerinin bu dört yıllık savaşta fedakarlık ve kahramanlığını Avrupa milletlerinin askerleri ile kıyaslamak mümkün değildir. Bir Fransız, İngiliz, Alman veya Rus askerinin Mehmetçiğin içirde bulunduğu şartlara göğüs germesi düşünülemez. Türk milleti savaştan yenik çıkmış olmakla beraber ordusunun bu savaşta cesaret, feragat ve kahramanlığı ile haklı olarak övüne bilir.
8. TÜRK ORDUSUNUN ÇARPIŞTIĞI CEPHELER AÇILIŞ TARİHLERİNE GÖRE;
 - Kafkas cephesi
 - Irak cephesi
 - Filistin / Suriye cephesi
 - Çanakkale / Gelibolu cephesi
 - İran cephesi
 - Libya cephesi
 - Galiçya cephesi
 - Romanya cephesi
 - Makedonya cephesi olarak sıralanabilir.

IRAK CEPHESİ

9. Bu cephede askeri hareket 6 kasım 1914'den itibaren İngilizlerin çıkarması ile başlamıştır.

Irak; Musul, Bağdat ve Basra olarak üç Osmanlı vilayetinden oluşan, jeopolitik ve stratejik önem taşıyan bir bölge.. Batısında Suriye, kuzeyinde Güney doğu Anadolu, doğusunda İran, güneyinde Arabistan yarım adası buluruyor. Doğu Anadolu'dan doğan fırat ve güney/G.doğu Anadolu'dan başlayan Dicle nehirleri Irak'ın diğer komşularına göre farklılığını yaratır. Bu iki nehir kuzey batıdan Güney doğu'ya paralel biçimde akarak ve Basra körfezine 180 km. kala birleşerek tek kol halinde, Şattülrap adıyla körfeze akar.

İki nehir Bağdat hizalarında birbirlerine 25 km. kadar yaklaşır. Bunun kuzeyindeki açıklık Elcezire veya Mezapotamya'dır. Bağdat'ın güneyinde iki nehir arasındaki açıklık ise aşağı Mezapotamya adını alır. Bu alanlarda tarım gelişmiştir, tarihi uygarlıklar yer almıştır. Nehirlerden uzaklaştıkça çöllere ve bataklık sahalarla karşılaşılır. Şubat sonlarından itibaren su seviyeleri yükselir, taşkınlar başlar, yol ve geçit bulmak güçleşir. Nisan'da başlayan sıcaklar yazın gölgede 50 derece olabilir. Nehir sularında kuvvetli buharlaşmanın etkisiyle eylül ekimden itibaren nehirler yataklarına sığarlar. Yaz mevsimi 6- 6,5 ay sürer. Irak'ın kuzeyi ve doğusu dağlık olup kışın ısı -10 : -15'e düşebilir. Yükseklerle kar yağar, kar yağmayan yerlerde acı soğuklar hissedilir. Ülkenin tek denize açılışı Basra körfezidir. En büyük zenginlik kaynağı petroldür. Büyük harp öncesinde (başlarken) Musul ve Kerkük'te petrol rezervleri tespit edilmiş fakat çıkarılması başlamamıştı.

Irakta hareket yapacak bir ordu doğa şartlarını ve etkilerin önemle değerlendirmek zorundadır, aksi halde düşmandan önce tabiatın önünde yenik düşebilir. Yiyecek ve su ikmal çok önemlidir. Ulaştırma, ikmal, tahliye, tedavi hizmetleri su yoluna ve nehirlerle Paralel yollara dayanır.Çöllerde hareket çok zor ve zorucudur, çok da zaman gerektirir.

10. Büyük harbin yaklaştığı günlerde İngilizler, Almanlar ve Ruslar bölge ile yakından ilgilenmişlerdir. Batıdan doğuya ilerlemek isteyen bir güç için Irak önemli bir stratejik bölgedir. Karadan İran'a ve Hindistan'a ilerlenebilir veya Basra'dan açık denizlere çıkılabilir. Bu bakımdan İngilizler için daima önem taşımıştır. Kuzeyden güneye ve doğudan batıya yönelmek isteyen güçler için de burası önem taşır. Her yönde yapılacak hareket için Irak bir ikmal üssü, güvenlik ve kontrol sahasıdır. Ayrıca Hindistan yolunun kapılarından biri olduğu kabul edilir.

Bu sözlerimizi Irak'ın şimdi içerisinde bulunduğu durum ve koşullar çerçevesinde de karşılaştırmak ve değerlendirmek düşünülebilir.

11. Harp başlamadan önce Irak'ta bulunan Türk kuvvetleri; (ağustos 1914'den önce) Mirliva (Tuğg.) Cavit Paşa 4 ncü ordu müfettişi ve Bağdat valisi, 4 üncü ordu, 12 inci ve 13 üncü kolordularla ordu bağlı birliklerinden kurulu 4 üncü ordu mf.liği Bağdat'ta. 12 inci kor. Kh. Musul' da , komutanı Tuğg. Fahri Paşa birlikleri, 35 inci ve 36 ncü tümenler. 13 üncü kor. Kh. Bağdat, Tuğg. Hüsamettin pş. Birlikleri, 37 inci ve 38 inci tümenler. Tümenlerin üçer P. Alayı ama ikişer taburlu tüm topçu alayı ikişer bataryalı iki tabur (Toplam 4 batarya, 16 top) tümen ve kolorduya bağlı birliklerin doğal olarak, ayrıca 4 üncü ordu müfettişliğine bağlı bir suvari alayı, seri ateşli bir topçu bataryası ile takviyeli, 26 ncü p.a.1 inci taburu 7 hudut taburu, 3 jandarma tb., Bağdat ve fav top. Bt.ları.

12. SEFERBERLİK VE SONRASI ;

Seferberlik 3 ağustos 1914 de ilan ediliyor, bunu izleyerek 4. ordu müfettişliği kaldırılıyor, Cavit paşa Irak ve havalisi genel kumandanı olarak Bağdat da kalıyor. 12 inci kolordu Suriye de yeni teşkil edilen 4 üncü ordu k.lığı emrine, 13 üncü kolordudada 3üncü ordu k.lığı emrine veriliyor. Koskoca Irak'ta sadece 26 ıncı alayın birinci taburu, birkaç topçu bt. Bir süvari müfrezesi, hudut ve jandarma taburları kalıyor. Cavit Paşa'nın Bağdat'da ısrarlı teklifleriyle nihayet son anda 13 üncü kolordudan 38 inci tümenin Irak'ta kalmasına başkomutanlıkça karar veriliyor.

Başkomutanlığın hayali düşüncelerinden biri, din bağı do aysıyla Irak'lı yerli halka dayanarak ve güvenerek 100 bin kişilik gönüllü ordusu kurmak, bunun büyük kısmı ile İran'a girerek, karışıklık çıkararak Afganistan'a ilerlemek, onlarla işbirliği halinde Hindistan müslümanlarını İngilizler aleyhine ayaklandırmak idi. O sırada İran kuzeyi Rusların, güneyi İngilizlerin idari kontrolünde egemenliğine sahip olmayan bir ülke idi. İngiliz tehlikesi Basra körfezinden belirirse kalan gönüllülerle ve kısmende askeri kuvvetle direnilecekti. Halkın durumu kendi askeri durumumuz, ikmal, ulaştırma hizmetleri, düşmanın imkan ve kabiliyetleri gerçekçi biçimde ele alınmadan ortaya atılan bu tasarı hiçbir zaman gerçekleşmedi. Seferberlikle beraber iki kolordunun Irak'tan alınmasını sebeplerinden başlıcası budur.

13. KASIM 1914 BAŞINDA IRAK'TA ASKERİ DURUM ;

Kasım ayı başında yani Osmanlı devleti harbe girdiğinde Irak ve havalisi genel komutanlığı emrindeki askeri kuvvetin mevcudu 227 subay 22939 erbaş ve erden ibaret idi.

Mevcut birliklerin her yönden büyük noksanlıkları vardı.

- a. Eğitim seviyesi çok düşüktü. Sevk ve idare hususunda subayların büyük kısmı yetersizdi.
- b. Bu bölgede kıtaların askerleri yerli halktan celbedilenlerdir. oluşuyorlardı. Personelin yüzde 90 ı Irak'lı idi. Aynı bölgeden iyi yetişmemiş subaylar da bulunuyordu. Bu birliklerde mezhep farklılıkları nedeni ile bağlılık, dayanışma ve disiplin en alt düzeyde idi. İyi bir eğitimde olmayınca durum daha da kötüleşiyordu. Vatan ve ulus sevgisi yaratılamamış bu birliklerde muharebelerin kritik durumlarında Çözümler ve firarlar olmuştu.
- c. Eratın giyimi bozuk, teçhizatı zayıf ve noksandı. Arka çantaları az, matra ihtiyacı önemli idi. Birçok erler derilerden tulum biçiminde matralar yapmışlardı. İplerle bağlanan veya asılan silah ve teçhizat görülüyordu. Çadırlar ihtiyacın yasını dahi karşılamıyordu. Yatmak için kilim (beylik) verilemeyen erlere halktan sağlanan koyun postları dağıtılmıştı. "tahkim edevatı" dediğimiz kazı ve arazi düzenleme malzemeside yeterli sayıdan az kazma ve kürekten oluşuyordu. Süvari birliklerinde ve ikmal kollarında at ve diğer cins hayvan noksanı vardı. Aynı şey topçu içinde geçerli idi. Koşum hayvanı ve koşum takımı olmayan topların hareketleri sıra ile çektirme şeklinde ve çok ağır yapılabiliyordu. İkmal sistemi basit olup sadece mekkare hayvanlarına bağlı idi. Hayvan noksanı daima kendini göster nişti.
- d. Silahlara gelince; Büyük çaplı (9.5 mm.) eski mavzer, küçük çaplı (7.9 mm.) yeni mavzer, martin, snayder gibi çeşitli tip ve çapta tüfekler vardı. Yeni tip mavzerler dışındakilerin kullanışsız olduğunu bazı fişeklerinin karabarutlu olduğunu biliyoruz. Dumanlı sevk barutu olan fişeklerle ateş edildiğinde nişan hattı kapandığı gibi ateş edenin yeri de belli oluyordu. Erler haklı olarak bu silahları kullanmak istemiyorlardı. Harbin başında tüm Irak'ta sadece 3 adet ağır makinalı tüfek bulunduğunu belirtmeliyiz. Sonradan sayı arttırılmıştır. Topların çoğunluğu eski tip, geri tepme düzeneği olmayan, "mantelli" dediğimiz ağır ateşli hafif sahra topları idi. Seri ateşli bir sahra ve birkaç dağ bataryası bulunuyordu. Irak'ın başkomutanlıkça ikinci

- derecede bir hareket alanı olacağı düşünilerek silah, araç, gereç tahsisinde geri bırakıldığını yorumlayabiliriz. Bu durum ne yazık ki seferin sonuna kadar olumsuz etkisini göstermiştir.
- e. Irak cephesinde hareket, doğa şartları, ülkenin, bayındırlık tesislerinin ve imkanlarının zayıflığı nedenleriyle Dicle, Fırat vadileri boyunca cereyan etmiş, bu su yollarından yararlanma yoluna gidilmiştir. Bunun yönetilmesi ve güvenliği için birde komodorluk makamı kurulmuştur.
 - f. Dicle üzerinde başlıca tekneler;531 tonluk Marmaris Ganbotu, 35 tonluk 4 karakol gemisi, "Bağdat" ve "Alus" gemileri idi. Fırat üzerinde 5 motorlu tekne ve vapur vardı. Şattularap'da Fav-Basra arasında oldukça büyük gemiler çalışabiliyor, İngiliz "lynch"(linç) şirketinin vapurları taşımacılık yapıyordu. Özel olarak çeşitli stimbotlar, motor botlar, duba ve salları ile bunları çeken romorkörler, yelkenliler, kelek denilen yerli taşıma araçları Fırat ve Dicle de ulaşımı sağlıyorlardı.
 - g. Seferberlik; 03 Ağustos 1914 de ilan edilen seferberlik Irak'ta iyi karşılanmadı. Halk genellikle Osmanlı devletinden hoşlanmıyordu. Şii mezhebinden olanlar ise daha da kötü düşmanlık halinde idiler. Halkın bu hali seferberlikte büyük aksamlar yaratıyordu. Ağustos'un başında İngiliz'lerin Irak üzerine bir seferberlik planı yoktu. Irak'ta askeri harekate karar verince Hindistan'da bulunan 6 ncı "Poona" tümeni seferberlik emri aldı.
 - h. Harekat tasarıları ve planları; Türk başkomutanlığının bir hareket tasarısı yok! Yerli halktan kurularak, gönüllü birliklerinden yararlanılarak İran'a girilecek, Bir kısmıyla Irak savunularak, İngiliz taarruzu denizden değil doğrudan bekleniyor. Harbin başında İngiliz'lerin de bir hareket planı yok, fakat harekate karar verince Basra körfezinden çıkarma yapılması uygun görülüyor. Irak ve havalisi kılığı bazı önlemler alıyor. Fav feneri söndürülüyor, Şattularap ağzının mayınlanması düşünülüyor fakat elde mayın yok, İstanbul'dan isteniliyor, gelinceye kadar sahte mayın hattı kuruluyor, fakat etkisi yok. İngilizlerin herşeyden derhal haberi oluyor, Iraklılardan çok yardım görüyorlar. Sonradan gelen mayınlar ancak nehirde kullanıldı. Fakat su yüzünden görülebiliyorlardı. İngilizler hepsini çıkarıp götürdüler Türkler bazı eski tekneleri engel teşkil etsin diyerek uygun görülen su geçitlerinde batırdılar.
14. Harekatın başlaması;
- Hindistan'da hazırlanan İngiliz birliği "D" seferi kuvveti adını taşıyan, Hindistan ordusunun 6 ncı "Poona" tümeniydi. Bu kuvvete, ileride takviye edilebileceğide düşünülerek, korgeneral Barrett komuta ediyordu. Kur. Bşk. Alb. Gambell idi. Seferi kuvvetin esas unsurları 16 ncı, 17 nci, 18 nci Hindistan piyade tuğayları, 1 hf. Süvari alayı, 10 nuncu Hint dağ topçu tuğayı, 10 nuncu İngiliz sahra topçu tuğayı telgraf ve muhabere bölükleri, istikam taburu, seyyar ve sabit hastane teşkilleri, arabalı ve mekkareli cephane, erzak ve eşya nakliye kolları idi. Piyadeler Bombay'dan, topçular Karaçi'den gemilere bindirildiler ve iki gün arayla hareketle 23 Ekim 1914 de Bahreyn adalarına, 03 Kasım'da Fav önlerine geldiler. 06 Kasım 1914 de ilk çıkarma grubu iki topla takviye bir tabur olarak karaya ayak bastı.
- 624 Subay, 16745 erbaş ve er, 5872 hayvan ve 384 araçtan oluşan bu kuvvet iyi eğitim görmüş, morali ve lojistik desteği yerinde bir birlik idi. İki aylık erzaklarını da yanlarında getirmişlerdi. Buradan itibaren askeri hareket Şattularap ve Dicle ile Fırat nehirlerinin her iki tarafında, bu nehirler boyunca kuzey batıya ilerlemeler ve Türk taarruzlarıyla güneydoğu doğrultusunda çekilmeler tarzında şiddetli muharebelerle harbin sonuna kadar sürdü. Her iki taraf doğanın zorlu şartları ile de mücadele ettiler. Türk baş kılığı bölgenin önemini anlayarak kuvvetleri artırdı ve burada iki kolordulu 6 ncı ordu kuruldu. Kafkas cephesinden gelen tümenlerin öz be öz Türk askerleri ve subayları harbin başında bu hareket alanındaki düşük seviyeli durumu üstün askerlik

düzeyine çıkardılar. Irak harekatında bellibaşlı yirmi küsur önemli muharebe sayılabilir.

- 06 Kasım 1914 İngiliz'lerin Fav çıkarması ve Fav'ın işgali
 - 15 Kasım 1914 Seyhan muhaberesi
 - 17 Kasım 1914 Kutüzzeyn muhaberesi
 - 04 Aralık 1914 Birinci Mezira muhaberesi
 - 07 Aralık 1914 İkinci Mezira muhaberesi
 - 20 Ocak 1915 Birinci Rota muhaberesi
 - 11-14 Nisan 1915 Şuayyibe muhaberesi
 - 30 Mart -15 Mayıs 1915 Sol yan kolunun Ahvaz batısında İngiliz'lerle muhaberesi
 - 31 Mayıs 1915 İkinci Rota muhaberesi
 - 03 Haziran 1915 Anmare muhaberesi ve buranın İngilizler tarafından işgali
 - 28 Eylül 1915 Dicle ve Fırat vadisinden çekilen Türk kuvvetlerinin Kutülammare muhaberesini kaybetmeleri
 - 22-26 Kasım 1915 Selmanpak muharebeleri ve İngilizler n yenilerek KUT'a çekilmeleri
 - 30 Kasım 1915 Delabiha muharebesi
 - 07 Aralık 1915 Kutülammare muharebelerinin başlatılması
 - 10-13 Aralık 1915 Kutülammare taarruzları
 - 24 Aralık 1915 Hadiri Kalesine taarruz
 - 06-08 Ocak 1916 Şeyh Said muharebesi
 - 13 Ocak 1916 Vediikelal muharebesi
 - 21 Ocak 1916 Birinci Felahiye muharebesi
 - 08 Mart 1916 Sabis meydan muharebesi
 - 06 Nisan 1916 İkinci felahiye muharebesi
 - 09 Nisan 1916 Üçüncü felahiye muharebesi
 - 17 Nisan 1916 Birinci Beyt-i İsa muharebesi
 - 18-19 Nisan 1916 İkinci ve Üçüncü Beyt-i İsa muharebesi
 - 22 Nisan 1916 Dördüncü Felahiye muharebesi
 - 29 Nisan 1916 Kut-ül ammare'deki İngiliz birliklerinin teslim alınması
15. KUT'A GİDEN YOL:

Birinci Kutülammare Muharebelerinde İngilizlerin Dicle kuzeyinde cepheden ve kuşatıcı taarruzları gerilerimizi tehdit eder bir durum alınca Irak ve havalisi komutanlığı kuvvetlerimizi korumak ve muharebeye daha uygun şartlarda devam edebilmek amacıyla Bağdat istikametinde çekilerek Selmanpak bölgesinde savunma kararını verdi ve bunu icra etti.3 Ekim 1915 den itibaren mevzilerini hazırlamaya başladı. Birinci Kut muharebesi 29 Eylül de kesilmişti.Türk birliklerinin bu bölgede kuzeyden getirilen tümenlerle takviye edildiğini görüyoruz.Mevcut 35.inci ve 38.inci Tümenlere ilaveten 45. inci, 51.inci ve daha sonrada 52.inci tümenler katılmışlardı. Bununla beraber tümenlerin mevcutlarındaki , silah ve gereçlerindeki noksanlıklar devam ediyordu. Birbiri gerisinde dört hat savunma mevzileri olarak seçilmişti.22-24 Kasım 1915 tarihlerinde cereyan eden muharebeler birinci ve ikinci mevzilerde yapıldı.İngilizlere başarılı bir karşı taarruzdan sonra kuvvetlerimizin alelacele ve yanlış bilgiye dayanan bir kararla Bağdat doğrultusunda çekilmeye yönlendirilmesi çabuk düzeltildi ve çekilen İngilizler 30 Kasım -1 Aralık 1915 Delabiha muharebesi ile tekrar sarsıldılar. Bu yenilgi onları 2 Aralık akşamı ve 3 Aralık sabahı Kut-ül Ammareye getirdi.Bu büyük İngiliz birliği 3 Aralık 1915 den 29 Nisan 1916 ya kadar Türk kuvvetlerinin kuşatması altında kaldı.Türkler ile İngilizler arasında çok çetin muharebeler oldu. Zaman geçtikçe kuşatılmış sahadan sivil

Iraklıların ve bazı Hint'li askerlerin Türklere iltica ettikleri görüldü. Gelenler saha içerisinde açlığın başladığını söylüyorlardı. İngiliz Dicle kolordusu 4. üncü Felahiye muharebesiyle de Kut yolunu açamayınca burada kuşatılmış bulunan İngiliz kuvvetleri komutanı Tümgeneral C. Townshend İngiliz Irak kuvvetleri komutanı general Percy Lake 'e başvurarak Türk kuvvetleri komutanlığı ile müzakere için yetki istedi. General Lake Dicle kolordusu komutanından Türkleri zorlayıcı bir taarruz olasılığını sorduğunda askerlerin çok yorgun olduğu, sadece 5-25 Nisan arasında 9700 zayıf verildiği cevabını aldı. 22-24 Nisan 1916 tarihlerinde durumu Londra ve Hindistan ile görüşen Gen. Lake, Türklerle müzakerelere başlanacağını Gen. Townshend'e bildirdi. 6. İnci ordu K. Halil Paşa (KUT) ile yapılan ilk görüşmede bütün silah ve malzemenin bir milyon İngiliz lirası ile Türklere verileceği, buna karşılık personelin Türklere savaşmayacağı sözü alınarak serbest bırakılması isteği reddedilerek General Townshend'den kayıtsız şartsız teslim olması istendi. 6. İnci ordu Komutanı Halil Paşa'nın kayıtsız şartsız teslim ısrarı üzerine İngilizler bunu kabul etmişler fakat mevcut ve kullanılabilir malzemeyi yakmak, kırmak, nehire atmak suretiyle yok etmiş yada işe yaramaz hale sokmuşlardı. Ortalık bir yangın yerine dönmüştü. Kut da ahşap kısımları yanmakta olan silahlar, namluları parçalanmış toplar, öldürülmüş hayvanlar, kuma oturtulmuş duba ve tekneler, yanmakta olan giysiler ve devamlı patlamalarla yanıp tutuşan piyade cephanesi her yeri dolduruyordu. Öyle anlaşılıyordu ki teslim olmadan önce mevcut paralar dağıtılmış, elbiseler erlere verilmiş, kullanılmaz giysilerde meydana yığılmıştı.

Kut-ülammare'nin kayıtsız şartsız teslimi Bağdat'ın ele geçirilmesini hedef alan İngiliz sefer planları için acı bir sonuç, İngiliz gururu ve itibarı içinde tam bir darbe olmuştur. Yakın harp tarihinde İngiliz ordusunun bu kadar büyük bir kuvveti ile teslim olduğu kaydı yoktur. Ayrıca Ocak 1916 başında İngilizlerin ve müttefiklerinin yenilgisiyle biten Gelibolu Harekatından 4 ay sonra yeniden büyük bir yenilgiye uğramak İngilizleri derinden üzmüştür.

16. Irak harekatında 6 Kasım 1914 den 29 Nisan 1916 ya kadar Türk ve İngiliz insan Kayıpları şöyledir.

A. TÜRKLER

ŞEHİT: 201 SB	6628 ERB.-ER
YARALI: 624 SB	20434 ERB.-ER
ESİR-KAYIP : 286 SB	12012 ERB.-ER

ZAYIAT: 1111SB 39074 ERB.-ER

B. İNGİLİZLER

SB.-ERAT TOPLAM ZAYIAT 46946 OLARAK VERİLMİŞTİR.

TÜM ASKERLERİ SAYGIYLA ANIYORUM.